

УДК 81.112.2'372'2

Рудий В.Г., доцент ©*Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна***НИМЕЦЬКІ ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ З КОМПОНЕНТОМ – «НАЗВА КОЛЬОРУ»**

У статті досліджено структурно-семантичні, синтаксичні й образно-експресивні особливості німецьких прислів'їв і приказок з компонентом «назва кольору» та їхні семантичні еквіваленти в українській мові.

Ключові слова: прислів'я, приказка, паремія, метафора, метонімія, кольороназва.

УДК 81.112.2'372'2

Рудый В.Г., доцент*Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, Украина***НИМЕЦКІЕ ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ С КОМПОНЕНТОМ - «НАЗВАНИЕ ЦВЕТА»**

В статье исследуются структурно-семантические, синтаксические и образно-экспрессивные особенности немецких пословиц и поговорок с колористическим компонентом и их семантические эквиваленты в украинском языке.

Ключевые слова: пословица, поговорка, паремия, метафора, гипербола.

UDC 81.112.2'372'2

Rudyj V.*Lviv National Ivan Franko University, Lviv, Ukraine***GERMAN PROVERBS AND SAYINGS WITH THE COMPONENT DENOTING COLOURS**

The article considers the structural-semantic, syntactical, and figurative-expressive peculiarities of German proverbs and sayings with the component denoting colours and their semantic equivalents in Ukrainian.

Key words: proverb, saying, paremia, metaphor, metonymy, comparision, hyperbole.

Колір – це властивість променів спричинювати певне зорове відчуття відповідно до спектрального складу світла. Уся гама кольорів розподіляється на хроматичні (забарвлені – bunte) і ахроматичні (незабарвлені – unbunte). Основними вважаються кольори, які містяться у сонячному спектрі Ньютона, а саме: rot – червоний, orange – оранжевий, gelb – жовтий, grün – зелений, blau – синій, indigo – блакитний, violett – фіолетовий. Крім того, для позначення основних ахроматичних кольорів у сучасній німецькій мові наявні два прикметники – schwarz і weiß, а для змішаних та проміжних кольорів – braun

(хромат) і grau (ахромат). Це, головним чином, прикметники спільногерманського походження. Запозичень з інших мов, зокрема з французької у фразеологізмах-прислів'ях нами не виявлено.

Прислів'я та приказки – це, по суті, різновиди одного жанру, оскільки різкої межі між ними не існує. Прислів'я, – за визначенням більшості учених – пареміологів, – це самостійні судження, інтонаційно оформлені як прості або складні речення, що містять завершену думку, тоді як приказки будуються як одночленні речення з незакінченим судженням і, на відміну від прислів'їв, не мають повчального змісту. Прислів'я завжди двопланові: вони мають прямий план змісту, який повністю відповідає значенню його складових і переносний, який не відповідає значенню слів, які є компонентами прислів'я. Приказки виконують зазвичай емоційно-експресивну чи оцінну функції.

Аналіз фольклорного матеріалу показав, що у переважній більшості прислів'їв вживається компонент schwarz, як у прямому значенні кольору (нейтральний сенс), так і у переносному негативному сенсі стосовно людини, її вчинків, душевного стану, настрою, думок. Наведемо декілька прикладів: Es trauern nicht alle, die schwarze Röcke tragen = Не всі ті тужать, хто носить чорні сурдути; Ein Pünktchen macht die ganze Ehre schwarz = Одна цяточка чорнить усю пошану (повагу). Was hilf's, dass der Rabe badet, er bleibt doch schwarz = Не допоможе ворону мило, а мертвому кадило; In jeder Herde findet sich ein schwarzes Schaf = В кожній отарі чорна вівця знайдеться. Всяка отара не без паршивої вівці. У родині не без виродка;

Улюбленим композиційним прийомом цього типу прислів'їв є зіставлення двох контрастних кольорів, здебільшого чорного, білого та інших. Порівняймо: Eine schwarze Kuh gibt auch weiße Milch = Чорна корова теж біле молоко дає. Корова – чорна, а молоко – біле; Ein schwarzes Huhn legt auch weiße Eier = І чорна курка білі яйця несе;

Білий колір в силу його протиставлення темному, чорному викликає оптимістичний настрій, символізує душевну чистоту і разом з тим переносно може означати негативний емоційний стан людини, її вчинки. Наприклад: Wer andere schwarz macht, ist selber noch nicht weiß = Хто чорнить інших, сам не білий; Ein weißes Kleid schützt nicht vor einem schwarzen Namen = Білий одяг не захищає чорного імені; Schwarz geboren ist alles Weißwaschen verloren = Чорну душу милом не відмиєш. Teufel bleibt Teufel, ob schwarz oder weiß = Чорт чортом залишається, як не виряджається;

Ахроматичний колір grau (сірий, сивий) у порівнянні з чорним та білим відіграє значно меншу роль у фразеологізмах – прислів'ях. Наведемо декілька прикладів з прикметниками у прямому чи переносному значенні: Bei Nacht sind alle Katzen grau = Вночі всі коти сірі (бурі); Sorgen (und Jahre) machen graue Haare = Коли біда діє, голова сивіє (біліє) Graue Haare und Weisheitszähne kommen nicht immer miteinander = Сивина і зуби мудрості не завжди разом з'являються; Graue Köpfe und blonde Gedanken passen nicht zusammen = Сиві (сірі) голови і світлі думки не завжди підходять одне до одного (взаємно підходжі).

Слово grün (зелений) – це колір свіжої молоді зелені, колір життя і одночасно колір нестиглості, незрілості, а переносно означає недосвідченість, молодість. Zu grauen Haaren passen keine grünen Gedanken = До сивини не пасують зелені (незрілі) думки. Wer sich grün macht, den fressen die Ziegen = Хто стає вівцею, того стрижуть. Хто ведеться по-овечому, того вовки з'їдять. Це

прислів'я виникло шляхом перевтілення фразеологізму *sich grün machen* = бути високої думки про себе. *Auch wir kommen einmal auf einen grünen Zweig* = Буде й на нашій вулиці свято. В основі цього прислів'я лежить фразеологізм *auf einen grünen Zweig kommen* = процвітати, досягати успіхів, зробити кар'єру.

У символіці кольорів лексема *rot* – червоний служить для позначення кольору предметів, явищ, а в переносному значенні характеризує негативний емоційний стан людини, її переживання та емоції: *Schwarzes Haar und roter Bart sind Zeichen einer bösen Art* = З чорним в ліс не ходи, рудоволосому пальці в рот не клади. З чорним в ліс не ходи, а з рудоволосим дружи не води; *Roter Bart, untreue Art* = рос. Рыжий да красный – человек опасный. *Wer immer lügt, wird nicht mehr rot* = Хто завжди бреше, більше не червоніє; *Auch weißer Wein macht eine rote Nase* = Також біле вино робить ніс червоним.

Деякі дослідники вважають, що до складу фразеологізмів – прислів'їв, крім базових кольороназв, можуть входити такі кольоронайменування, як *gold/goldig, silbern, rosa/rosig*, оскільки *gold/goldig* є генетично спорідненим з *gelb, silbern* є генетично спорідненим з *weiß*, а *rosa/rosig* є запозиченням з латинської мови від назви троянди та сприймається як *zartrot, blaßrot*. Наприклад: *Goldener Kragen, nichts im Magen* = Зверху блись, а в животі свись; Костюм рипить, а в животі булькотить. На пузі шик, а в пузі пшик; *Besser gesunde Beine als goldene Krücken* = Краще здорові ноги, ніж золоті милиці; *Wer silberne Strümpfe hat, findet leicht die goldenen Schuhe* = Хто має срібні панчохи, легко знайде золоте взуття.

Основними лексико-стилістичними зображальними засобами таких прислів'їв і приказок є зіставлення (протиставлення), порівняння, метафора, гра слів, парадокс тощо. Проілюструємо це твердження низкою прикладів:

а) протиставлення: *Heute rot, morgen tot* = Сьогодні жив, завтра згнив. Сьогодні пан, завтра пропав;

б) порівняння: *Schwarzer Trauben ist ebenso süß, wie der weiße* = Чорний виноград такий же солодкий, як і білий;

в) метафора: *Der Müller wäscht sich nicht, doch ist immer weiß* = Мельник ніколи не вмивається, а все білий;

г) гра слів, каламбур: *Alter macht immer weiß, aber nicht immer weise* = Літа хоч голову й побілять, та розуму не завжди вділять.

Що ж до синтаксичної будови німецьких прислів'їв і приказок з назвами кольорів у ролі семантичних центрів, то серед них можна виділити низку структурних моделей, організованих у формі:

1) простого речення: *Schwarz auf weiß behält den Preis* = Що написано пером, зберігає (має) ціну; *Den Raben kann man nicht weiß waschen* = Крукові купіль не допоможе. Чорну душу милом не відмиєш.

2) складносурядного речення: *Der eine sagt weiß, der andere schwarz.* = Один каже біле, інший – чорне. Хто до лісу, а хто до біса.

3) складнопідрядного:

а) підметового: *Wer selber schwarz ist, muss andere nicht bleichen wollen.* = Хто сам чорний, не повинен відбілювати (хвалити) інших.

б) додаткового: *Wer hungrig ist, dem ist kein Brot zu schwarz.* = Голодному і хліб булкою здається.

в) означального: *Es sind nicht alle Mönche, die schwarze Kappe tragen.* = Не всі ті ченці, хто чорну рясу носить.

г) порівняльного: *Der Teufel ist nicht so schwarz, wie man ihn malt.* = Не такий чорт страшний, як його малюють.

д) допустового: *Ist die Kuh auch noch so schwarz, sie gibt immer weiße Milch* = Чорна корова, а біле молоко дає.

Прислів'я і приказки можуть перекладатися українською мовою в основному трьома способами:

1) за допомогою повних еквівалентів – виразів, які збігаються за значенням, образами і лексикою: *Bei Nacht sind alle Kühe schwarz* = Вночі всі корови чорні; *Es ist nicht alles Schnee, was weiß ist* = Не все те сніг, що біле. *Es ist nicht alles Milch, was weiß ist* = Не все те молоко, що біле.

2) за допомогою аналогів – виразів, що різняться образами й лексикою, але збігаються за значенням: *Schwarz auf weiß hat recht* = Що написано пером, не виволочиш волон; *Einem hungrigen Magen ist kein Brot zu schwarz* = Голодному й хліб булкою здається;

3) переклад прислів'їв і приказок може бути описовим або дослівним, якщо вони містять реалії, властиві лише даній мові: *Das will ich mit schwarzer Kreide an den Kesselhaken schreiben* = Вилами по воді писане.

Описовий або дослівний переклад не передає, звичайно, всього національного колориту і стилістичного забарвлення німецьких прислів'їв і приказок.

Література

1. Багмет А. Збірка українських приказок та прислів'їв: 2-ге вид. / А. Багмет, М. Дашенко, К. Андрушко. – К.: Техніка, 2004. – 224 с.
2. Гаврись В. І. Німецько-український фразеологічний словник у двох томах. / В. І. Гаврись, О. П. Пророченко. – К., 1981. – 698 с.
3. Кудіна О. Перлини народної мудрості. Німецькі прислів'я і приказки. / О. Кудіна, О. П. Пророченко – Вінниця: Нова книга, 2005. – 319 с.
4. Мацько А.І. Стилістика української мови / А.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько. – К.: «Вища школа», 2003. – 462 с.
5. Пазяк М.М. Українська народна творчість. Прислів'я та приказки. АН УРСР / М.М. Пазяк. – Київ: Наукова думка, 1989. – 470 с.
6. Жовківський А.М. Мудрість народна – мудрість міжнародна. Прислів'я, приказки, крилаті вислови та мовні звороти дев'ятьма мовами. / А.М. Жовківський, Г.А. Жовківська, Т.Д. Івасютин. – Чернівці: «Рута», 2004. – 256 с.
7. Beyer H. Sprichwörterlexikon / H. Beyer, A. Beyer – Leipzig, 1989. – 392 s.
8. Graf A.E. 6000 deutsche und russische Sprichwörter / A.E. Graf – Halle (Saale), 1960. – 294 s.

Рецензент – к.філол.н., доцент Падура М.Ф.